

УДК [821.161.2-94: 355.118(477)]"19"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2020.06.1437>

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ ЯК ВІЙСЬКОВОГО ПОКОЛІННЯ

Ірина РОЗДОЛЬСЬКА

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3308-1981>

кандидатка філологічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української літератури ім. акад. М. Возняка,
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: yaremchuk.iryana74@gmail.com

У статті систематизовані ті чинники стрілецької історіографії щодо функціонування Українських Січових Стрільців як мілітарної структури, які підкреслюють і прояснюють її вихід за дефініційні рамки армії, військового підрозділу. Переглянуті культурно-історичні умови формування Легіону спонукали підсумовувати про генераційний статус мілітарної формации УСС, що, відповідно, матиме суттєве методологічне та інтерпретаційне значення для літературознавчих студій над естетичним феноменом січового стрілецтва.

Об'єктом розгляду є, насамперед, стрілецькі видання, збірник «Українські Січові Стрільці» за редакцією Б. Гнаткевича, монографія С. Ріпецького, статті М. Кураха, також сучасні розвідки М. Литвина, К. Науменка, М. Лазаровича. *Предметом розгляду* — ті ознаки соціально-історичного структурування січово-стрілецької групи в широких хронологічних рамках, із 1900 по 1920 рр.

Виразна новизна у дефініюванні структури УСС підкреслює продуктивність культурно-історичного підходу в аналізі і пошуку фактів, і важливість власне структурно-генераційного окреслення стрілецького духового феномена не тільки для історичної гаузі, але і для літературознавства. У статті проявлено *методологію*: загальнокультурно-історичну налаштованість авторки, елементи структурного підходу, а також загально-наукові засади аналізу та систематизації матеріалу.

Ключові слова: Українські Січові Стрільці, Легіон УСС, військове покоління, літературознавство.

Iryna ROZDOLSKA

ORCID.ID <https://orcid.org/0000-0002-3308-1981>

candidate of philological sciences, docent
Ivan Franko National University of Lviv,
docent of the Mykhailo Vozniak Department
of Ukrainian Literature
Universytetska Str., 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: yaremchuk.iryana74@gmail.com

CULTURAL AND HISTORICAL CONDITION OF THE FORMATION OF UKRAINIAN SICH RIFLEMEN AS A MILITARY GENERATION

Article systematizes those facts of riflemen historiography concerning Ukrainian Sich Riflemen functioning as a structure, that underline and clarify it going beyond definitive boundaries of army, military unit. The revised cultural and historical conditions of the formation of the Legion prompted to summarize the generational status of the USS military formation, which, accordingly, will have significant methodological and interpretive significance for literary studies on the aesthetic phenomenon of Sichriflemen.

The object of examination are, first of all, riflemen publications, «Ukrainian Sich Riflemen» collection edited by B. Hnatkevych, monograph of S. Ripetsky, articles of M. Kurakh, also modern intelligence of M. Lytvyn, K. Naumenko, M. Lazarovych.

The subject of examination are those features of the socio-historical structuring of the Sich Rifle Group in a broad chronological framework, from 1900 to 1920, by which its quality could be outlined. According to the author of the article, the cultural and historical conditions of the formation of the USS indicate the generational way of functioning of the military community with the spread of conciliar ideological guidelines throughout the ethnic territory of Ukraine. A clear novelty in defining the structure of the USS emphasizes the productivity of the cultural-historical approach in the analysis and search for facts, and the importance of the actual structural-generational delineation of the riflemen spiritual phenomenon not only for the historical field but also for literary studies. The article reveals the general cultural and historical attitude of the author, elements of the structural approach, as well as general scientific principles of analysis and systematization of the material.

In conclusion historiographic review actualizes research (setting) installation corresponding to generational self-awareness of Sich riflemen, according to which USS's beginning is established far before the formal beginning of the military formation of 1914, starting the readout of the generation from the first sports companies, initiated by the participants of political independent movements, student national-educational communities, where the beginnings of riflemen ideology are hidden: ideas of state independence, militarism, national power, national unity. Shevchenko's shift of 28.06.1914 became the public mass manifestation of the young generation within the Sich-Riflemen communities. With the beginning of the First World War paramilitary organization formed the basis of the USS Legion. Thus, the military youth emphasizes by its own example its internal unity, which goes beyond a single social structure, but considers military format the most appropriate, optimally implemented in the formation of the USS Legion, where soldiers finally and most fully outlined their military identity, passed the initiation that encourages to perceive it in terms of the properties of the generational phenomenon.

Keywords: Ukrainian Sich Riflemen, USS legion, military generation, literary studies.

Вступ. *Постановка проблеми.* Якщо приглянутись до пропонувананих історичних реконструкцій військового силуету Українських Січових Стрільців, чи то реалізованих «із рамени» самого січового стрілецтва, чи то сучасних прочитань військової історії, можна помітити, що стрілецька армія чомусь виходить за рамки власного Легіону, і її рух історією має значно ширші хронологічні рамки у вертикалі соціально-історичного часу, початок яких — до 1914 року. Що є в основі такої тривкої тягlosti, єдності і солідарності учасників не тільки під час Визвольної війни 1914—1920 років, але і після її закінчення? У літературознавчих студіях, присвячених літературному феномену Українських Січових Стрільців, акцентовано таку точку зору і навіть більше, висловлюється думка про поширення стрілецької ідейності, того стрілецького однострою у інших письменницьких середовищах, що формально існували до початку Легіону чи поза ним. Уже змістова структура поетичної антології «Стрільська Голгофа» Тараса Салиги скеровує так мислити [1]. Задля об'єктивного відновлення літературного силуету січово-стрілецької формації, формування науково адекватних методологічних засновків, необхідно означити її структурну якість на основі огляду провідних січово-стрілецьких історичних джерел із увагою до тієї стрілецької хронології, яка передуює появі Легіону, та продовжується уже після його реорганізації, що становить *мету наукових роздумів*.

Основна частина. У розлогій історіографії, присвяченій Легіону Українських Січових Стрільців, хронологічний відлік мілітарного існування цієї військової формації пов'язують не із формальним заснуванням стрілецького Легіону в рамках армії Австро-Угорщини 3 вересня 1914 року чи закликком 6 серпня 1914 року Головної Української Ради до українського народу «зголошуватися в ряди У.С.С.» [2, с. 15], а з ще попередніми політичними подіями і суспільними настроями українського громадянства Галичини, свідомою молоді якого формувала той напрям галицької політичної думки, протиставлений москвофільському та австрофільському, що актуалізував ідею Самостійної Української Держави [3] і пов'язане із ним формування українського мілітарного руху, в якому «галицька свідомо молодіж» (І. Франко) творила власну військову ідентичність. Опозицію австрійському уряду сформували партії радикаль-

ного спрямування [3, с. 31] від Русько-Української Радикальної Партії (1890) І. Франка до Української Соціал-демократичної партії і Національно-Демократичної партії.

У надрах політичного руху виникла ідея «пожарничо-руханкових» [2, с. 7] товариств для кшталтування національного обличчя українського юнацтва. Зазначають про велику ідейну силу масового політичного руху молоді під егідою «Молодої України» і її гасла національної самостійності [4, с. 6—11], що було заманіфестоване в липні 1900 року на львівському студентському з'їзді [4, с. 8]. Слова поезії І. Франка «Не пора [...] Москалеві й ляхові служить [...] Нам пора для України жити», написані 1880 року, зауважує М. Лазарович, «став своєрідним заповітом для руху «молодоукраїнців» [5, с. 28]. Від 1894 року діють по всій Галичині товариства «Сокіл» під проводом І. Боберського, із 1900 року — «Січ», створюючи розгалужену мережу січового парамілітарного молодіжного руху під проводом «січового батька» К. Трильовського, що вчить «жертвенности, відваги та карности» [2, с. 7]. Систематична фізична, військова підготовка, поєднана із засадами національно-державницького виховання у понад тисячі товариств «Січей» і «понад 900 гнізд» «Соколів» став «силою, що хотіла проявити себе у збірних виступах» [2, с. 8]. Формат січово-сокільських «здвигов» послуговував легальною формою демонстрації цієї сили і гасел товариств — «Гей, там на горі Січ іде» та «Боротись будемо, Соколи, всі ми, за нашу святу Україну!».

Соکیلсько-січовий рух популяризував ідею національної військової традиції із часів козаччини «під ідейним прапором гетьмана Івана Мазепи, в душі помсти за Полтаву і за зруйнуванні Січі», яка трансформувалась у національне відчуття соборності — «гримко лунає січова пісня про Дніпро, козацтво, степи, Шевченкову могилу, Чорне море, — вся українська земля стає органічним елементом духовності галицьких українців» — підсумовує історик зі стрілецької когорти С. Ріпецький. Уся молода генерація української інтелігенції тогочася виросла зі стрілецьких товариств, здобутий у них досвід національної ідентичності потрактовують основою стрілецької ідеології на етапі війни [4, с. 16].

Окупація Австро-Угорщиною Боснії та проголошення на неї територіальних прав 1908 року спону-

кала частину галицької молоді розвивати ідею мілітаризму у мережі «тайних» гуртків «Пласт», сформованих для військового вишколу та виховання середньошкільної молоді. В основі створення першого такого гуртка 1911 р. стоять постаті І. Чмоли і П. Франка [5, с. 55], а також зачисляють активних членів В. Кучабського, Олену Степанівну, О. Яримовича та Р. Сушка [2, с. 8], пізніших видатних старших УСС [2, с. 17]. Із досвідом цієї структури ідея збройної сили почала набувати певної практичної форми — у підготовці і готовності людської одиниці до бойових дій. «Стшелецькі» рух Ю. Пілсудського, який мав урядову підтримку, був легалізований, став тим подразником, що активізував утворення офіційної організації українського стрілецтва [5, с. 58—59]. Серед мас студентства ідею збройної самостійної боротьби за національні права та антимосковський вектор боротьби пропагує і Дмитро Донцов усно та на сторінках часопису «Шляхи».

Балканська війна 1912—1913 року активізувала серед поневолених народів Європи надії на державне визволення. Цього часу стосується і формулювання перспективи самостійної збройної участі у війні українського сегмента Галичини «під прапором незалежності» [4, с. 21] в умовах зміни геополітичного розкряку світу із векторами боротьби — проти Росії і, відповідно Австрії, що не цілковито сприймалося суспільністю. Молодь же цілком була на боці нової ідеї, яку обговорювала на різних студентських та парамілітарних та мілітарних зібраннях «Студентського Союзу», «Січового Союзу», у пресових виданнях рухів, до реалізації якої продовжувала готуватися, плекаючи власні духовно-фізичні ресурси, поступово увиразнюючи ідею «власних сил». Так, Всеукраїнський конгрес студентської молоді, який відбувався у Львові, в історіографії стрілецького руху потрактований важливою подією у її становленні — молодь сама перед собою заманіфестувала власну готовність включення у збройну боротьбу проти історичного ворога України у випадку збройного конфлікту Австрії із Росією — визначають М. Курах [6], І. Іванець [2, с. 9], М. Лазарович [5, с. 50], підкреслюючи протиросійський вектор.

У березні 1913 року українське стрілецьке товариство було легалізовано після затвердження їхнього статуту в галицькому уряді заходами К. Три-

льовського [2, с. 9] під назвою «Січові Стрільці» [6]. Цього часу стосуються і окреслення «ідеологічних основ стрілецького руху», про які висунувано у розвідці С. Ріпецького на основі положень першого військового журналу «Відгуки», що стали базою «національно-державного світогляду Українського Січового Стрілецтва впродовж усього їхнього визвольного чину: «квестія самостійности», «ціль власної держави», праця і самопожертва для волі і самостійності України [5, с. 30—33]. Від моменту легалізації ідеї стрілецького руху активно «пішли в маси». Вдалося зареєструвати ще одне стрілецьке товариство, відбулося уточнення назв «Січові Стрільці І» під проводом В. Старосольського і «Січові Стрільці ІІ» під проводом Р. Дашкевича [5, с. 62—63]. Ці об'єднання уже здійснювали вишкіл на полігонах, проводили навчання зі стрільби, товариство Р. Дашкевича навіть придбало власні карабіни, не бажаючи користуватися «у позичку» надаваними австрійською владою. Вони, підкреслює М. Лазарович, «стали фактично першою зброєю, яку українці зосередили в своїх руках у новітньому часі» [5, с. 64]. На провінції в організації стрілецьких товариств особливо активними були Л. Лепкий, В. Сроковський, К. Гутковський, П. Левицький, Г. Коссак. Були організовані курси старшин і підстаршин у Львові, які проводили за програмою навчання австрійського підполіцера у березні 1914 року [5, с. 67]. Також працював таємний гурток «Мазепинський курс мілітарний», що постав із ініціативи Василя Кучабського та Осипа Кваса задля розвитку української мілітарної ідеї серед гімназистів [5, с. 69].

Шевченківський здвиг у Львові 28 червня 1914 року із гаслом «Вставайте, кайдани порвіте» став тією подією, в якій учасники січово-стрілецького руху заманіфестували зовнішньому світові власні наміри. Цю подію якраз варто потрактовувати генералітно — точкою відліку в історії нового воєнного покоління, його появи на карті історії і висловленням власної історичної місії, в якій акумулювався дух часу. Це було представлення молоді частини нації, яка виступила у військових одностроях, озброєна, маршовими колонами, виконала військові вправи, продемонструвала навички стрільби. Відділи «вдновленої української збройної сили» справляли на цивільних несамолюбиве враження: «Небувале одушевлення та сльози радісної гордості викликав вид

зброї, що сріблом блискала в променях літнього сонця» [4, с. 43]. Творячи образ нової української реальності у військовому однострої і з крісом, молоде покоління засвідчило, що готове гідно зустрічати грядущі події.

Значення мілітарного січово-стрілецького руху, який охопив українську галицьку молодь історички вбачають у пропагуванні гасла самостійної України як мети національно-політичної боротьби [5, с. 68] і насамперед у тому, що вони наповнили це гасло новим актуальним змістом, надали йому сили. Це один здобуток цієї молодіжні у тому, що вони «усвідомили ідею збройної боротьби як необхідного засобу досягнення державної незалежності» [5, с. 68].

Убивство у той же день 28 червня 1914 року в Сараєво престолонаслідника Австро-Угорщини ерцгерцога Франца Фердинанда стало причиною початку Першої світової війни. Замах виконав Гаврило Принцип, учасник терористичної спілки «Млада Босна», яка змагала до державного об'єднання південних слов'ян, і був наслідком невдалого завершення Балканської війни, яке тільки зміцнило позицію Австро-Угорщини. Сербія втратила вихід до Адріатики [3, с. 34]. Австро-Угорщина висунула Сербії ультиматум із обвинуваченням в організуванні злочину 10 липня 1914 року. Сербія за російською порадою по суті його проігнорувала «поміркованою відповіддю» [3, с. 34], яку австрійська влада не прийняла та оголосила війну Сербії 28 липня. Сербія звернулася за підтримкою Росії. Німеччина з 1 серпня по 4 серпня оголосила війну таким країнам — Росії, Франції і Бельгії, а 6 серпня 1914 року Австро-Угорщина виступила проти Росії оголошенням війни. Виникнення збройного міжнародного конфлікту світового рівня пояснюють геополітичною нестабільністю і бажанням імперіальних країн втримати свої території і поширити вплив, так виникли військові союзи: Антанта — із Росії, Франції і Великобританії та Троїстий Союз — із Австро-Угорщини, Німеччини та Італії. У вихор війни було втягнуто 38 держав і три четверти мешканців земної кулі [5, с. 72].

У Галичині у відповідь на міжнародні події вже 1 серпня було скликано ГУР, Головну Українську Раду, позапартійний консолідуючий орган, яка 2 серпня 1914 року проголосила мобілізацію під гаслом війни за волю України, згадує М. Курах [6]. М. Лазарович уточнює, що ідея створення добро-

вільного підрозділу належала так званій «Стрілецькій секції» із представників стрілецьких товариств для боротьби проти Росії [5, с. 75]. Текст маніфесту ГУР фіксує на актуальному історичному «тут і тепер»: «Надходить важна історична хвиля», яку означають такими її імперативами для спільності — «проти російської імперії як найбільшого ворога України» із закликом «до бою — за здійснення ідеалу ... Нехай на руїнах царської імперії — зійде сонце вільної України!» [4, с. 55—57]. За створення підрозділу стала відповідати так звана УБУ, Українська Бойова управа, до складу якої входили Т. Рожанковський, М. Волошин, С. Шухевич, Д. Катамай. УБУ затвердила назвою майбутнього війська номен «Українські Січові Стрільці», призначила Т. Рожанковського тимчасовим командантом [5, с. 75].

Січове стрілецтво як «єдина організована сила в Галичині» ще 30 липня на вимогу власного проводу, опублікованого у часописі «Діло» [4, с. 51] негайно збиралося у Львові для зголошення у стрілецькі ряди [5, с. 74]. Перший стрілецький мобілізаційний комітет у складі В. Старосольського, Олени Степанівни, І. Чмоли, М. Гаврилка організував першу бойову сотню під командуванням І. Чмоли [5, с. 74]. Подію С. Ріпецький потрактовує «останнім актом діяльності передвоєнної статуткової організації Українських Січових Стрільців» [4, с. 51]. Значення ж передвоєнного формування стрілецтва вбачає насамперед у творенні духовно-моральної парадигми «майбутніх УСС і СС та нового типу українця», таких його рис, що в процесі грядущого визвольного змагу стане «змістом стрілецької душі»: «ясний і повний віри ідеалізм, сміливий життєрадісний молодечий розмах, революційний оптимізм, бойовий дух, глибока відданість ідеї, щире почуття товариської солідарності, шляхетна взаємна терпимість, толеранція та пошана різних світоглядів та політичних ідеологій, дух посвяти і саможертвенности в боротьбі за національні ідеали» [4, с. 52].

І тому, коли 6 серпня стало відомо про оголошення Австрією війни Росії, а ГУР і УБУ спільно оприлюднили відозву до українського народу з офіційним оголошенням створення військового підрозділу, стрілецькі сили були організовані до вступу. Михайло Курах підкреслює, що зголосилося до добровольчої української армії близько двадцяти п'яти тисяч охочих, однак австрійське командування обмежи-

ло кількісний склад Легіону до двох тисяч, не захищене у виразній іншонаціональній силі [6], згодом дозволили ще п'ятсот місць додати. При цьому здійснювали регулярну мобілізацію до австрійського війська із числа військовозобов'язаних чоловіків. З початком війни збільшивши чисельність свого війська від 450-ти тисяч до понад 3,5 мільйона офіцерів і солдат [7, с. 287]. Відповідно до австрійського законодавства, військову службу мали відбутися усі чоловіки у віці від 19-ти до 49-х років, за винятком священиків і викладачів, а також військовонепридатних, і тих, що підпадали під освітній ценз, на два роки в піхотних військах чи три роки в кавалерії [7, с. 285]. Тому український легіон сформувався у своїй більшості юнацтво до 19 років, нещодавні гімназисти, які відмовилися від університетських студій заради України із «чистої ідейності» (Іван Балюк) зі сподіванням «вибороти для неї кращу долю» та одночасним усвідомленням, що у випадку програшу у Росії державні мрії ніколи не здійсняться [5, с. 77]. Статистичний облік вікового цензу в Леґіоні виявив перевагу молоді до 22 років (75%), від 22 до 27 років (16%) [5, с. 91].

Зокрема, 3 вересня 1914 року добровольці склали вимушену присягу австрійській монархії, яку від них вимагали. Була ще й інша присяга, вже «своя», «таємна», завдяки Д. Вітовському, — на вірність Україні: «Я, Український Січовий Стрелець, присягаю українським князям, гетьманам, Запорізькій Січі, могилам і всій Україні, що вірно служитиму Рідному Краєві, боронитиму його перед ворогом, воюватиму за честь української зброї до останньої краплі крові. Так мені Господи Боже й Архангеле Михаїле допоможіть. Амінь», наділена у стрілецькому сприйнятті функцією морального імператива [5, с. 92].

На початку серпня 1914 року було утворено «Союз Визволення України» для політичного представництва українців із великої України, який надавав інформаційну підтримку січовому стрілецтву на сторінках власного друкованого видання — «Вістника Союзу визволення України», співпрацювала зі стрілецькими організаційними формаціями — ГУР, УБУ. Саме тут було проголошено воєнне «ми» УСС від імені стрільців сотні Д. Вітовського у спільному листі до Президії СБУ від 1 квітня 1915 року, оскільки стрілецьких повноцінних видань тоді ще не було, що сприймається свідченням ідейного зростан-

ня стрілецької формації: «...що і ми не тільки жовніри, але і будучі горожани Вільної Самостійної країни. Велика історична ідея перестала бути для нас лише переконанням, вона вросла в характер і душі наші, перейшла в діло, стала основним нервом життя нашого. Ми знаємо за що ідемо на труди і бої, за що лишаємо могили за собою. Ми свідомі цілі нашої на будуче і доріг, що ними йтимемо в життю своєму...» [5, с. 115].

Із початком воєнної кампанії стрілецтво проходило перші бойові хрещення на Карпатському фронті, у зимових стежах, виступаючи авангардом у наступі австрійських військ проти російської офензиви, створюючи власні бойові цінності у хронології перемог і втрат, у координатах могил, переглядаючи австрійський вектор співпраці, осмислюючи стрілецьку визвольну ідею у нових умовах її збройної реалізації. Від весни 1915 року бере початок систематична ідейно-виховна і політична робота [5, с. 113], літературна творчість також працює на «реалізацію» збройного чину. Формулюється вектор стрілецької хронографії, літописання, ідея преси, видавництва. До початку 1917 року Леґіон завершив власне становлення як українська національна військова формація — із власним одностроєм, військовими відзнаками, прапором, гербом, культурно-освітніми та літературно-мистецькими структурами, загалом налагодженим військовим життям. У цей час устійняються, зазначає С. Ріпецький, два найсильніші елементи стрілецької збірної особистості: глибока та непохитна віра у власну історичну місію та остаточну перемогу і «той юнацький життєрадісний стрілецький гумор, бадьорий життєвий оптимізм, молодечий настрій, що яснів на обличчі розсміяного і розспіваного Українського Січового Стрільця та підтримував його в найтяжчих хвилях боротьби» [5, с. 81].

Події в Наддніпрянській Україні спонукали стрілецтво від літа і до зими 1917 року остаточно переглянути австрійський вектор власної політичної комунікації, оскільки політика австрійського командування українського інтересу стрілецтва не враховувала зовсім, і розвернути власні збройні інтереси у бік Української держави, що «постала на руїнах російської імперії» і об'єднатись у «єдиний державний організм» [5, с. 185]. Українські січові стрільці із великою радістю реагують на проголошення III Універсалу Центральної Ради про створення Української

Народної Республіки, що вимагає від них реалізації усіх соборницьких настанов у власній історичній програмі.

Брестський мир між УНР і центральними державами на початку лютого 1918 р. спонукав австрійські війська рушити із воєнною допомогою армії УНР. Так січові стрільці у складі групи під командуванням архієпископа ерцгерцога Вільгельма Габсбурга 28 лютого 1918 року перейшли ріку Збруч і ступили уперше ногами на землю УНР, землю великої України із могилою Шевченка у її центрі, загалом відчували себе «вдома», в державі Україна [5, с. 192].

Галицьке стрілецьке вояцтво, що впродовж 1914—1917 років перебувало в російському полоні, в період революційних подій у російській імперії стали основою Куреня Січових Стрільців, військового формування, створеного за зразком Легіону УСС наприкінці 1917 року в Києві, який з допомогою свідомих і фахових старшин та солдатів «старої вОйни» набув функцій вишколеної боєздатної військової одиниці [5, с. 197], без яких здійснення Акту соборності у Києві 1919 року 22 січня було б неможливе, підкреслював Є. Маланюк [8, с. 257—267]. С. Ріпецький наголошує на цінності внеску передвоєнного січового стрілецтва, оскільки усі основні кадри офіцерського корпусу УСС-ів та СС-ів — родом звідти [4, с. 52]. Він традицію організування військової структури київських січових стрільців виводить із лона галицького стрілецтва, що утворило там «майже увесь старшинський склад» — «І. Чмола, Р. Дашквич, Ф. Черник, Р. Сушко, В. Кучабський» [4, с. 52] та ін.

Така оцінка має підтримку в інших істориків зі стрілецького кола, які всі військові формації, до створення котрих долучилася січово-стрілецька молодь, плекана в парамілітарних та мілітарних товариствах до початку Першої світової війни, потрактовують одним цілим, результатом її збірної політично-духовної діяльності. Зокрема, Михайло Курах (1895—1962), стрілецький поет і полковник Легіону Українських Січових Стрільців та референт ревкому Української Галицької Армії [1, с. 387] в історичному нарисі «Січово-стрілецькі формації в українських арміях» наголошує на спадкоємності ідейної та військової лінії в армії УСС, УГА та у «Галицько-Буковинському Курені Січових Стрільців» (інші назви «Курінь Січових Стрільців», «Січові Стрільці», «Окремий за-

гін Січових Стрільців») як західноукраїнської військової частини Армії УНР, сформованої із добровольців Галичини і України, якою керував галичанин Євген Коновалець, старшина австрійської армії [6], до якої М. Курах теж належав [9].

У ніч із 31 на 1 листопада 1918 року Українські Січові Стрільці здійснили військовий переворот під керівництвом Д. Вітовського і захопили владу у Львові та невдовзі по всій провінції. Стрільці Лев Гец, Микола Пачовський та вістун Степан Паньківський підняли на ратуші національний синьо-жовтий прапор [5, с. 216]. 13 листопада було проголошено ЗУНР, Західно-Українську Народну Республіку і затверджено основний закон держави [10, с. 77]. Польські військові сили мали такі ж плани на Львів і Галичину, з 1 листопада 1918 року по 18 липня 1919 тривала польсько-українська війна. Підрозділи Легіону УСС стали основою армії ЗУНР — Української Галицької Армії [10, с. 85] у форматі «Бригади Українських Січових Стрільців» [16], бойових мобільних груп, із функціонуванням авіаційного загону під командою сотника УСС Петра Франка [10, с. 88]. У складі УГА стрілецька бригада, здійснивши перехід Збруча у липні 1919 року [11, с. 222], брала участь у боях із більшовиками, згодом відбувся перехід трьох бригад УГА до складу Червоної Армії у лютому 1920 року і створення 20-тисячної ЧУГА. Завершилося інтернуванням польською владою [12, с. 14] та уміщенням до концтаборів двох червоних бригад УГА, які 23 квітня 1920 року здійснили антирадянський виступ в бажанні «опертись на власні сили» і позбутись ярма «опікунів» з метою «пробити собі дорогу до визволення рідної нам Галичини» [10, с. 164]. Решта галичан були ув'язнені радянськими органами та переведені до концтабору в Кожухові, більша частина з яких — знищена на Соловках [11, с. 312].

С. Ріпецький виокремлює три періоди стрілецької історії, маючи на увазі «Січових Стрільців до 1914 р.», «УСС» та «київських СС», об'єднаних національно-державним світоглядом [4, с. 30] потрактовуючи єдність генераційно, об'єднаної єдиним особовим складом, як результат дії молодого галицького покоління, перейнятого ідеями визвольної боротьби, які втілювало практично у форматі доступних військових структур: «Увесь дальший розвиток українського стрілецького руху, а зокрема його іс-

торичних боєвих формацій: УСС і СС — йшов по тій ідейній лінії, що була накреслена його молодечими основоположниками при його народженні. Коли ми сьогодні говоримо про історичне значення збройного чину УСС і СС в історії українського народу, — то була це в першій мірі та нова, революційна, визвольна ідеологія молоді української генерації, що дозрівала в бурхливих 1911, 1912 і 1913 роках та своєю глибокою інтуїцією, правильною і розумною діагнозою сучасної політичної ситуації, твердою вірою в неспожиті сили нашого народу та гарячим бажанням визвольного чину — захопила найкращі молодечі сили нашої нації та в цих переломових часах спрямувала хід нашої історії у правильному напрямку» [4, с. 33—34].

Також наголошено на таких рисах колективної свідомості галицьких і київських стрільців, що їх можемо сприймати як риси генераційної ідентичності, збірної стрілецькості, що з'єднували усе військо в усіх його формаціях «в одну історичну», «в одну ідейну громаду»: «мазепинський дух безкомпромісної боротьби проти Московщини, орієнтація на власні сили нації, безперервний зв'язок із життям народу та розуміння його інтересів, послух єдиний, народом створений державній владі, довір'я до старшинського проводу, оперте на довшім співжитті, товариський дух січового братства» [4, с. 53]. А ще сприйняття українців із числа Австро-Угорської Армії, які на різних етапах долучилися до стрілецьких формувань, «своїми». Так увиразнено погляд на військову формацію Українських Січових Стрільців як на покоління, виразом якого став військовий збройний формат — «особлива формація, воєнно-бойового, державно-політичного та громадсько-ідейного значення» [4, с. 53] та виразний зв'язок із соціально-історичним часом.

Історичну дію мілітарного покоління С. Ріпецький завершує «часом його ліквідації» у військовому форматі. Однак систематична історико-мемуарна, видавнича та літературна діяльність Українських Січових Стрільців після закінчення визвольної війни дає підстави вважати, що покоління функціонувало сукупно і структуровано зі збереженням спільних ціннісних орієнтирів.

Отже, у розкритті воєнної історії українського січового стрілецтва зусиллями її творців і перших істориків підкреслено такий його духовний і національно-суспільний масштаб, який не обмежується форматом

лише одного Легіону УСС, реалізується в розлогій діяхронії соціально-історичного часу, «тут і тепер» завдань визвольної боротьби, від перших парамілітарних січово-сокільських товариств починаючи, в якій січові стрільці проявилися у певній єдності. Так артикулюється ідея молодіжної спільноти, внутрішня єдність і самоусвідомлення цілісності якої не може бути передана у рамці єдиної якоїсь суспільно структури чи то січово-сокальсько-стрілецьких товариств, чи то армійської структури Легіону УСС, навіть УГА. І в потребі самоосмислення власної структури спільнота створила сукупність означень, найбільш придатних для власної самоідентифікації — усі із семантикою збірності «українське січове стрілецтво» (С. Ріпецький), «українські січові стрільці», трансформуючи першоназви впродовж усього визвольного чину, згодом «стара вОйна». Є специфічне, сукупне сприйняття стрілецтвом воєнних подій — не як окремих явищ, хоч проходила Перша світова війна («Велика» війна), польсько-українська війна 1918—1919 року, а — як поля єдиного стрілецького національно-визвольного чину — «Визвольної війни». Визвольний змаг став ініціацією покоління, випробував на міцність його життєві цінності, що були проголошені у першому генераційному виступі 28 червня 1914 року.

Висновки. Отже, «драма юності» з комплексом «вразливця» Українських Січових Стрільців, що припала на фазу актуалізації мілітарної ідеї і початок балканської війни, вивершилася тією сукупною генераційною реакцією на зовнішній світ улітку 1914 року, власне на подразник початку Першої світової війни, що привела юнацтво із парамілітарних організацій до рядів Легіону Українських Січових Стрільців, окремого національного військового підрозділу в рамках Австро-Угорської армії. Так окреслилася військова ознака ідентичності спільноти і її «місцярозташування», що визначає її соціальну, екзистенційну траєкторію. Львівський Шевченківський здвиг 28 червня 1914 року був першою суттєвою маніфестаційною формою мілітарної української галицької молоді, її цінностей і цілей в рамках спільнот із військовою ідентичністю, якими були перші «Січі», «Соколи», «Січові стрільці». Під час події артикульовано було стрілецьку ідею від «Вставайте кайдани порвіте!» до визволення Шевченкової могили і братів-українців із московських кайданів. У

форматі Легіону УСС мілітарна молодь акцентувала, окрім військовості, і власну національність, змагаючи до вираження у військовому форматі власної української ідентичності, формуючи тип стрільця, українського військового та громадянина і так окреслюючи власне «ми», що увиразнило соборницькі настанови галицького стрілецтва і поступово відсунуло його від проавстрійського вектора у бік здійснення власної національно-визвольної політики і засобами літератури в тому числі, до творення власної окремої армії, що реалізувалося в форматі УГА, відділах Київських січових стрільців. Назва «Українські Січові Стрільці» стала номеном-ідентифікатором поколінневої збірності, яка прагнула підкреслити ним свою цілісність у мілітарному форматі, внутрішню єдність, нову ідентичність, із нею покоління пройшло ініціацію вогнем і мечем. Інші означення галицької військової спільноти — синонімічні основній назві — «українське січове стрілецтво», «січові стрільці», «усуси», «усусуси», навіть «стара вОйна».

1. *Стрілецька Голгофа: спроба антології*. Упоряд., авт. вступ. ст. іприм. Т.Ю. Салига; худож. оформл. І.П. Плесканка. Львів: Каменяр, 1992. 399 с.
2. Українські січові стрільці, 1914—1920. за ред. Б. Гнаткевича; іл. оформл. І. Іванця. Репринт. відтворення з вид. 1935 р. Львів: Слово, 1991. 160 с.
3. Полонська-Василенко Н. *Історія України 1900—1923 рр.* Київ: Кооператив «Відродження», 1991. 136 с.
4. Ріпецький С. *Українське січове стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин*. Львів: Наукове Товариство імені Т. Шевченка у Львові; Українознавча бібліотека НТШ. 1995. Ч. 4. 358 с.
5. Лазарович М. *Легіон Українських Січових Стрільців: формування, ідея, боротьба*. 2-ге вид., доп. Тернопіль: Джура, 2016. 628 с.
6. Курах М. Січово-стрілецькі формації в українських арміях (Інформаційний нарис) *Вісті комбатанта*. 2008. 11 листоп. URL: http://komb-a-ingwar.blogspot.com/2008/11/blog-post_11.html.
7. *Муза і чин Остапа Луцького*. Упоряд. В. Деревінський, Д. Ільницький, П. Ляшкевич, Н. Мориквас. Київ: Смолоскип, 2016. 936 с.
8. Маланюк Є. *Повернення: Поезії. Літературознавство. Публіцистика. Щоденники. Листи*. Львів: Світ, 2005. 496 с.
9. Курах М. Чи Січові Стрільці брали участь у Зимовому поході? *Вісті комбатанта*. 2008. 19 жовт. URL: http://komb-a-ingwar.blogspot.com/2008/10/blog-post_19.html.
10. Литвин М.Р., Науменко К.Є. *Історія галицького стрілецтва*. Львів: Каменяр, 1991. 200 с.
11. Литвин М.Р., Науменко К.Є. *Історія ЗУНР*. Львів: Інститут українознавства НАНУ; Видавнича фірма «ОЛІР», 1995. 368 с.
12. *Західно-Українська Народна Республіка 1918—1923. Уряди, постаті*. Упоряд.: М. Литвин, І. Патер, І. Соляр. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. 350 с.

REFERENCES

- Salyha, T. (Ed). (1992). *Rifle Calvary: An attempt at an anthology*. Lviv: Kameniar [in Ukrainian].
- Hnatkevych, B. (Ed). (1991). *Ukrainian Sich Fiftlemen, 1914—1920*. Lviv: Slovo [in Ukrainian].
- Polonska-Vasylenko, N. (1991). *History of Ukraine 1900—1923*. Kyiv: Kooperativy «Vidrodzhennia» [in Ukrainian].
- Ripetskyi, S. (1995). *Ukrainian Sich Fiftlemen: Liberation idea and armed action*. Lviv: Scientific Society named after Shevchenko in Lviv; Ukrainian Library NTSh [in Ukrainian].
- Lazarovych, M. (2016). *The Legion of Ukrainian Sich Fiftlemen: formation, idea, struggle*. Ternopil: Dzhura [in Ukrainian].
- Kurakh, M. (2008). Sich rifle formations in the Ukrainian armies. *Visti kombatanta*. Retrieved from: http://komb-a-ingwar.blogspot.com/2008/11/blog-post_11.html.
- Derevynskyi, V., Ilnytskyi, D., Liashkevych, P., & Morykvas, N. (2016). *Muse and Deed of Ostap Lutskyi*. Kyiv: Smoloskyp [in Ukrainian].
- Malaniuk, Ye. (2005). *Return: Poetry, Literary Studies, Journalism. Diaries. Leaves*. Lviv: Svit [in Ukrainian].
- Kurakh, M. (2008). Did the Sich Riflemen take part in the Winter Campaign? *Visti kombatanta*. 2008. Retrieved from: URL: http://komb-a-ingwar.blogspot.com/2008/10/blog-post_19.html.
- Lytvyn, M.R., & Naumenko, K.Ye. (1991). *History of Galician Sich Riflemen*. Lviv: Kameniar [in Ukrainian].
- Lytvyn, M.R., & Naumenko, K.Ye. (1995). *History of ZUNR*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva NANU; Vydavnycha firma «OLIR» [in Ukrainian].
- Lytvyn, M., Pater, I., & Soliar, I. (Eds). (2009). *Western Ukrainian People`s Republic 1918—1923. Governments, figures*. Lviv: Institute of Ukrainian Studies named after Krypykevich NAS in Ukraine [in Ukrainian].